

ГЕНІЙ МАЙГО МЕСЦА

СЭНСАВЫЯ ПАДАРОЖЖЫ ПА БЕЛАРУСІ

ДА ЦЭНТРА БЕЛАРУСІ

Містэрыйя парадоксаў

gmm.by

нацыянальны праект сэнсавага турызму

ГЕНІЙ
МАЙГО
МЕСЦА

ПРАДМОВА

Гэта падарожжа — своеасаблівая часовая спіраль, якая правядзе вас па старонках гісторыі Пухавіцкага краю ад нашых дзён у далёкае мінулае праз самае сэрца Беларусі. Падарожжа зацягне вас у вір гісторый розных часоў і кшталтаў, пакажа вам сілу ведаў і падзей, і, магчыма, прыадчыніць туманную заслону будучыні, бо ўспомніць мінулае неабходна ў першую чаргу для таго, каб пабудаваць будучынню.

Поруч з намі ўвесь час будзе ўяўленне цэнтра. Прычым не такога цэнтра, да якога імкнунца, у якім бурліць жыццё, а нешта, як цэнтр раўнавагі, месца роўнаадлегласці. Гэта падобна на ядро нашай планеты Зямля. Тоэ, што яно ёсьць - несумненна, быццам і не вельмі далёка, але ж недаступнае ў большай ступені, чым космас. Ці як душа іншага чалавека, вось ён, чалавек — быццам усё зразумела, але што ў яго ў душы — не даведаешся. Так што гэта нашае падарожжа ў цэнтр — душу і сэрца краіны.

Яшчэ побач з намі пастаянна будуць парадоксы — дзіўныя непрадказальныя, абставіны, факты, логіка, учынкі, што часта супярэчаць здароваму сэнсу, з якіх складаецца гісторыя гэтага месца. Нават мы назвалі не проста гісторыя, а містэрыя, бо часам аніяк інш, чым чароўнымі сіламі тое

не робіцца. Гэты незвычайны калейдаскоп па-свойму заканамерны і, як мінімум, займальны для людзей цікаўных і дапытлівых, такіх як мы з вами.

ПРАДВЕРШ

*Вершина забаўка на музыку
гімна Геній майго месца
дасць рады каму заімат
літар, а іншым расставіць
акцэнты.*

Цэнтр краіны ёсьць толькі адзіны,
Геаграфічна вылічаны, афіцыйны,
Менавіта, Цэнтр краіны.
Ці толькі з прычыны геаметрыі ліній?
Не, унікальна мясціна, бо тут пупавіна -
Душа і сэрца краіны!
Разлеглася раўніна. Не надто гасцінна,
Балотаў пустыня, быццам нічыйна,
Такая ўжо наша краіна!
Аб тым традыцыйна ўспаміны-быліны:
Даўніна ды даніна, Minsk Palatinat,
Вялікае княства ліцвінаў.
На заходзе унійна, на ўсходзе махіна,
Ці татаршчына, казакі, Україна.
Вайна за Айчыну -
Ахвяр палавіна, траціна, чвэрціна.
У самых нетрах у бяспечы хавацца павінна
Душа і сэрца краіны!

Прыпей

Стараадаўнім шляхам ў цэнтр Беларусі.
Падарожжа па сэнсах жанрам, мусіць,
Містэрыя парадоксаў.
З Дайнавы, рэчкі Цітаўкі і моравай горкі,
З будаўніцтвам чыгункі вырасла Мар'іна Горка -
Цэнтр цэнтра краіны.
Міністр Леў Макаў, па шляхты паўстанню,
па секвестру нам суайчыннікам стане.
Сядзіба, школа, царква ў Падблоні.
Поп Русецкі, пан Крупскі - у кожнага вера.
У Навасёлках Цітаўкі, што ў Венецы бераг,
Але ёсьць бераг левы і правы.
Захавалася малая, што з цэглы, што моўна,
мастак Астаповіч - чароўны чорны
Ды пункт цэнтра – душа і сэрца краіны.

Прыпей

*QR решить с
местом
хранения на
сайте гм
акцэнты.*

Ані гор ані мораў. Звычайна карціна:
Рака, ручайна, хмызы, балаціна,
Капцы і купіны,
Дубы, ліпы, асіны, сосны, яліны,
Каліна, маліна, вяргіні, язміны,
Над усім сонца бліnam.
Тут жыццё не віруе, а ідзе простым чынам:
Дом-работа ці хата-поле-хлеў-свіран,
Пясок ды суглінак,
Бульба ды садавіна, авёс, канюшына,
А то і сала шкварка, з аладкай ці бліnam.
Калі гарэлка, а калі - пладовыя віны.
Праца лзень-ў-дзень, цяжка, марна і несупынна,
Праца на дачы - як адпачынак.
Няпроста жыць у нашай краіне.

Прыпей

Калісь шлях марудны - карчы, каляіны,
Зараз - чыгунка, шаша і машыны,
Але за светам не паспяваем.
Хоць усё як у ўсіх быць павінна
Вучым у школе косінус-сінус,
Але нашто - беспрычынна.
Без навінай тэленавіны,
Трохі асветы і медыцыны,
Пасля млына плаціна.
Усё неяк павольна, быццам у заміне,
Як не на бензіне, а на керасіне.
Калі ўжо паспее?

Але ж прыгожы дзяўчыны - Ірыны, Марыны,
Руплівы, гасцінны, цярплівы жанчыны,
Мужчыны – ну і мужчыны.

Прыпей

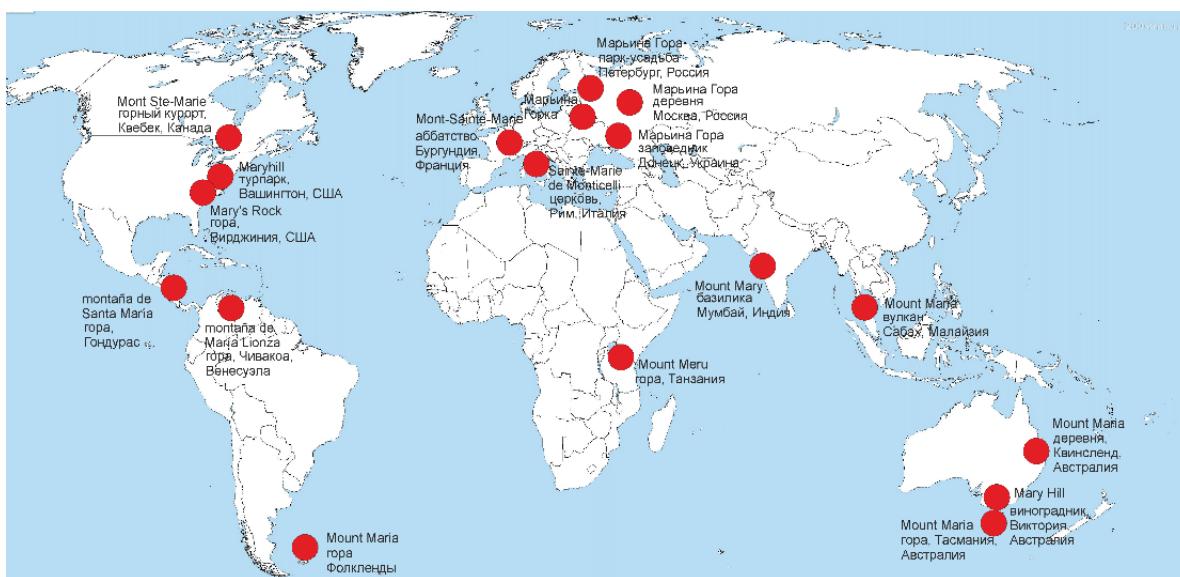
Такі ў нас цэнтр - раўнавагі прычына,
Цэнтрабежны, а не цэнтраімклівы,
Таму ў цэнтры пустынна.
Ад цэнтра восі ў бакі : імпэт, баланс ды пустыня.
Час амаль нерухомы, што ціна –
Хвіліна-гадзіна, гадзіна-хвіліна.
Але ж пад раўнінай тлеюць лававы плыні,
Духа горны вяршыні, духа бездань-глыбіні -
Духі-геніі нашай краіны.
Ці зразумее той нехта іншакраінны,
Чаму гэта месца нам міла і слынна?
Бо яно, сапраўды - душа і сэрца краіны!

ПРЫГАВОРКІ З МАР'ІНАЙ ГОРКІ

Мы пачынаем падарожжа ў Мар'інай Горцы - тыповым беларускім гарадку, якіх, здаецца, шмат. Аднак, Мар'іна Горка - унікальнае месца. Суцэльныя парадоксы:

- Мар'іна Горка - рэдкі горад Беларусі, назва якога складаецца з двух слоў, настолькі доўгая, што даводзіцца скарачаць да М.Горка або Горка. Праўда, вы кажаце, ёсьць мудрагелістыя канкурэнты - Буда-Кашалёва, Давыд-Гарадок і Старыя Дарогі, так, але па паэтычнасці і эмацыйнасці, пагадзіцесь, яны не канкурэнты.
- Ужо дакладна адзіны выпадак, калі назва цэнтра раёна разыходзіцца з назвай раёна. Мар'іна Горка - цэнтр Пухавіцкага раёна.
- Да таго ж назва горада разыходзіцца з назвай чыгуначнай станцыі ў самым цэнтры горада. Мар'іна Горка - станцыя Пухавічы, а мястэчка Пухавічы ў 7 км.
- Імя гораду даў невысокі пагорак, які здаўна зваўся Мар'інай горкай, на якім з спрадвечных часоў былі могілкі, і які зараз па-за гарадскай мяжою.
- Назва цяпер трывала звязана з Марыяй, нават герб горада і раёна ўпрыгожвае бязгрешная Дзева, але гэты герб адносна новы, а дэталёвы тапанімічны аналіз вядзе нас да Мар'інай горкі - у паганскія нетры культу Мары - багіні смерці, гэта яе пудзіла спальваюць на масленіцу, а яшчэ больш верагодна, што тапонім паходзіць ад мору, moras, чумы, моравыя могілкі - ад назвы страшнай грознай сілы, якая вызначала ў сярэднія вякі лёс народаў і кантынентаў. На старых картах тут у радыусе 2-3 км наогул не было паселішчаў, а могілкі былі.
- Дзева Марыя дала тапоніму яшчэ адну дзіўную ўласцівасць і перавагу - Мар'іна Горка мае больш за тузін тапанімічных цёзак, якія ёсьць раскіданыя па ўсім свеце ад Еўропы да Амерыкі, Аўстраліі і аж да Фальклэндзкіх выспаў. Такі вось дзіўны інтэрнацыонал.

Мала парадоксаў? Вось яшчэ:

- Як паселішча Мар'іна Горка з'явілася пры будаўніцтве чыгункі ў месцы відавочнага амаль на 3 км адхілення ад прамой лініі, хутчэй за ўсё, па капрызе графа Макава.
- Раённым цэнтрам Мар'іна Горка стала выпадкова. Да 1924 года раённым цэнтрам было мястэчка Пухавічы, а толькі пасля жудаснага пажару, васля ваганняў адміністрацыйны цэнтр перанеслі на станцыю Пухавічы ў пасёлак Мар'іна Горка.
- Парадоксам таксама з'яўляецца савецкая ваеннае сіла, якая прысутнічала ў Мар'інай Горцы, нягледзячы на яе бяскрыўдны міратворчы па найменню статус. Танкісты, пяхота, дэсантнікі, авіяцыя (побач з Мар'інай Горкай перад вайной было 3 ваенных аэрадрома), нават ракеты (але

гэта ваенная тайна^②). Такой сілы хапіла б перамагчы войска якой-небудзь невялікай краіны.

Але гэтая сіла, на шчасце, развалілася сама, не перамогшы ні ў адной бітве.

Хацелі перайменаваць Мар’іну Горку ў Партызанск, але не хапіла ці то грошай, ці то дуру.

ЦЭНТР ЦЭНТРА ЦЭНТРА

Мы на прывакзальнай плошчы. Перад намі будынак вакзала станцыі Пухавічы. Нам трэба прайсці міма помніка ў выглядзе танка да надземнага перахода цераз чыгуңку і падняцца па прыступкам ці ліфтам угору.

Чыгуунка

Лепш за ўсё казаць пра чыгуунку, гледзячы на бягучыя ўдалячынъ рэйкі, менавіта ў абодва напрамкі бясконцасці, калі вы стаіце на вышыні перахода над чыгуңкай. Уявіце 150-гадоў таму тэхналагічны рывок, калі стала магчымым перамяшчаць людзей і грузы на нябачаныя адлегласці.

Асноўны тавар – збожжа, для экспарту ў порт – месяц

шляху, зараз – дні. Новая тэхніка – рэйкі, паравозы, новыя людзі-чыгуначнікі, як цяпер айцішнікі, гэта больш значны прарыў, чым палёты ў космас. Жыщё радыкальна змянілася, усе працэсы сталі адаптавацца да чыгункі. З'явілася новая ўрбаністычнае геаграфія Беларусі. Мінск, Гомель, Бабруйск патролі насељніцтва. Узніклі практична на пустым месцы Баранавічы, Асіповічы. Чыгунка спарадзіла горад Мар'іна Горка, бо да яе будаўніцтва на гэтым месцы не было зусім нічога. Проста пуста. Лібава-Роменская чыгунка ад Балтыкі (сёння Лібава – гэта порт Ліепая) да Украіны (Ромны – гарадок каля Палтавы) працягласцю амаль паўтары тысячи кіламетраў была пабудавана ў 1873 годзе. На чыгунцы ўзнікла станцыя Пухавічы, таму што мястэчка Пухавічы было найбольш значным пасяленнем навокал. Мясцовыя і навакольныя жыхары аж да сёння называлі яе проста Станцыя. Дарэчы, Аляксандр Ельскі ў *Slowniku geografichnym* называе станцыю *Maryna Góra Maryi Góra*. У транспартным сэнсе месца было выгаднае і вось на пачатак 20-га стагоддзя грузаабарот перасягае 1 мільён пудоў, у большасці леса і збожжа. Мар'іна Горка стала спачатку прыстанцыйным пасёлкам, а потым патэнцыял транспартных зносін прыцягнуў адміністрацыйную функцыю, ваенную сілу дывізій і людзей з сельскай глыбі наваколля. Вакзал доўгі час быў самым значным будынкам.

Цяпер тэхналогія чыгункі змянілася. Няма пыхкаючых паравозаў, жывапісных класных паравозных вадакачак, кранаў, стрэлаў, семафораў. Значэнне дарогі знізілася, бой даюць маршруткі і аўтамабілі. Але рэйкі засталіся, хаця б як сімвал бясконцай працягласці здалёк - да мяне і ад мяне - у далеч.

Геній чыгункі Карл фон Мекк

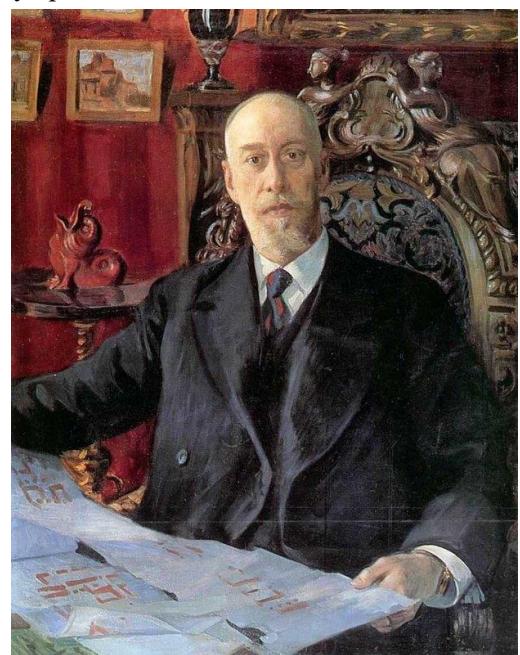
Стваральнікамі Мар'інай Горкі можна лічыць фантастычна “крутых” прадпрымальнікаў-будаўнікоў Лібава-Роменскай чыгункі, такіх як Карл фон Мекк. Дзіва – дарога будавалася прыватным акцыянерным капіталам, імгненна за трэх гады і літаральна іх азалаціла. Фон Мекк стаў уладальнікам капіталу коштам 60 мільёнаў рублёў, што для сучасных даляраў трэба памножыць на 10.

Парадоксы фон Мекка

- Карл фон Мекк паходзіў са збяднелага, але знатнага баронскага нямецкага роду, працеваў інжынерам чыгункі. Да 40 год зводзіў канцы з канцамі, але сваёй працай, інтэлектам, прадпрымальнасцю і шацункам стаў

уладальнікам каласальнага багацця – на сёння міл'ярдрам. Напрыклад, ён быў галоўным акцыянерам нашай чыгункі сучасным коштам у пайміл'ярда даляраў.

- У Карла фон Мекка было 12 дзяцей, з каторых 6 – хлопцы-прадаўжальнікі фаміліі, але з розных прычын фамілія перасяклася, а вось палац у Москве захаваўся да нашых дзён, зараз у ім пасольства Беларусі.
- З вялізарнага багацця фон Мекк быў мецэнатам, падтрымліваў студэнтаў, навукоўцаў, творцаў на шматлікія тысячи. Напрыклад, вялікі кампазітар Чайкоўскі атрымаў са скарбу фон Мекка амаль 100 тысяч (памнажайце на 10) і змог займацца толькі музыкай. Так што ў «Лебядзіным возеры» ёсць нешта ад нашай чыгункі. Памёр фон Мекк заўчасна ад інфаркту, як признаў аб здрадзе жонкі, і гэта пры 12 дзецих. Вось так.

Чыгунка як вялікая сацыяльная з'ява зфарміравала цалкам новы культурны напрамак.
На жаль, беларуская культура і фальклор прайшлі міма, хіба толькі Міколка-паравоз Лынъкова ды Якуб Колас, ды і то неяк невыразна, ну не парадаўца з Аннай Карэнінай.

ЧЫГУНКА

Ў два рады, між палёў
Роўна рэйкі ляглі,
Рэжуць нетры лясоў,
Точаць грудзі зямлі.

Дзе стралою ляцяць,
А дзе дужкай бягуць,
Цераз горы і гладзь,
Сымела рэчкі сякуць.

Эх, і быстры-ж той гон!
Толькі пыхкае дым.
За вагонам вагон
Мчыщца зъмеем ліхім.

Мчыщца ў ночку і ў дзень,
Толькі поле дрыжыць.
Так ні конь, ні алень,
Ні арол не ляціць.

1908г.

І ўжо зусім вымучаны верш Янкі Купалы, дзе лаўры фон Мекка аддадзены Сталіну.

Табе, правадыр, мае песні і думы,
І шчырыя шчырага сэрца парывы!
Бо хто калі сніў, ды і хто калі думаў,
Што буду я вольны, што буду шчаслівы.

Што гэткае ўстане жыццё прада мною
Маё і маёй раскаванай радзімы,
Што справы тваіх дум адна за адною
Так зменяць удала мне вёснамі зімы!

Глядзяць мае вочы і вокала бачаць,
Як дзіва за дзівам ідзе ў нашы хаты,
І слухаюць вушы гул песен юнацкіх,
І цешыцца сэрца з вялікага свята.

Іскрыцца пад молатам сталь,
А молат не біў так калісъ.
А гордыя сокалы ўдалъ!..
А гордыя сокалы ўвысь!..

Па моры плывуць караблі,
Плывуць паміж рыфаў і скал.
А рэчкі іначай ляглі,
А лёг за каналам канал.

Дзе вечная пустка была,
Там горад паўстаў і расце,
А стужкай чыгунка лягла,
Дзе ўчора стаяў лес яшчэ.

Агні, аганькі, дзе зірнеш,—
Не страшны канавы і вір...
То свецяць, не знаючы меж,
Паходні твае, правадыр.

Цвіці ж, каласуйся, мой край,
Ці сонейка заход, ці ўсход!
Аб Сталіне песні спявай,
Спявай, беларускі народ!

Але можна сёе-то выбраць з сусветнай скарбонкі:

М. Глинка - Попутная песня	Glenn Miller - Chattanooga Choo Choo	Maryla Rodowicz-Wsiąść do pociągu byle jakiego	AC/DC - Rock N Roll Train	Аквариум – Поезд в огне

Цяпер мы спусцімся долу ў прывакзальны сквер. Абеліск загінулым у Вялікай Айчыннай вайне. Пройдзем па гандлёвой Савецкай вуліцы да галоўной плошчы.

Галоўная плошча

Раней мястэчка Пухавічы было цэнтрам Пухавіцкага раёна. Але пасля моцнага пажара ў 1924 года згарэла амаль усё: дамы, гаспадарчыя збудаванні, школа, сінагогі, раённая адміністрацыя. У выніку адміністрацыю перанеслі на чыгуначную станцыю. Так, Пухавічы перасталі быць цэнтрам раёна, а цэнтрам стала Мар'іна Горка. Зараз Мар'іна Горка - раённы цэнтр з насельніцтвам 21 тысячу чалавек (38-е месца па насельніцтве з 102 гарадоў Беларусі).

На галоўнай плошчы размешчана ўся раённая ўлада. Дарэчы, плошча безназоўная і вы можаце папрактикавацца ў тапаніміцы.

А вось усе вуліцы цэнтра носяць "сацыялістычныя" назвы: Ленінская, Савецкая, Кастрычніцкая, Праletарская, Першамайская, Чырвонаармейская, Маркса, Энгельса, Горкага, Чапаева, Андрэйская, ўсюды ёснага Калініна. Аднак, помнік Леніну быў прыбрани ў першыя гады перабудовы, праўда, для рамонту, але не быў вернуты назад, а доўга глядзеў з-за камгасоўскага плота задуменным поглядам, срэбным тварам і неяк калісьці знік. Дарэчы, у нас, дзецокуў, існавала дзіўнае павер'е, што нельга абыходзіць помнік злева, таму што Ільіч паказваў пальцам туды, а вось з правага боку можна, там рука занятая ці то згорнутай газетай, ці то якім дэкрэтам, а можа эстафетнай палачкай.

У цяперашні час у Мар'інай Горцы помнікаў у выглядзе постацей герояў і дзеячаў амаль няма (толькі помнік герою вузлянскага бою Токараву), а культывуеца два віда: ваенна – розныя натуральныя танкі ды гарматы, ды эклектычны, але вясёлы набор малых скульптур - такса, мядзведзь, алень, чаравік, сонечны гадзіннік, і гадзіннік імя Сальвадора Далі.

Знайдзіце на плошчы галерэю ГММ, гадзіннік імя Сальвадора Далі, сонечны гадзіннік, помнік сімвалу горада дзве Марыі, што плача. Далей за помнікам са зваротнага боку Палаца культуры раённы музей. Нам туды.

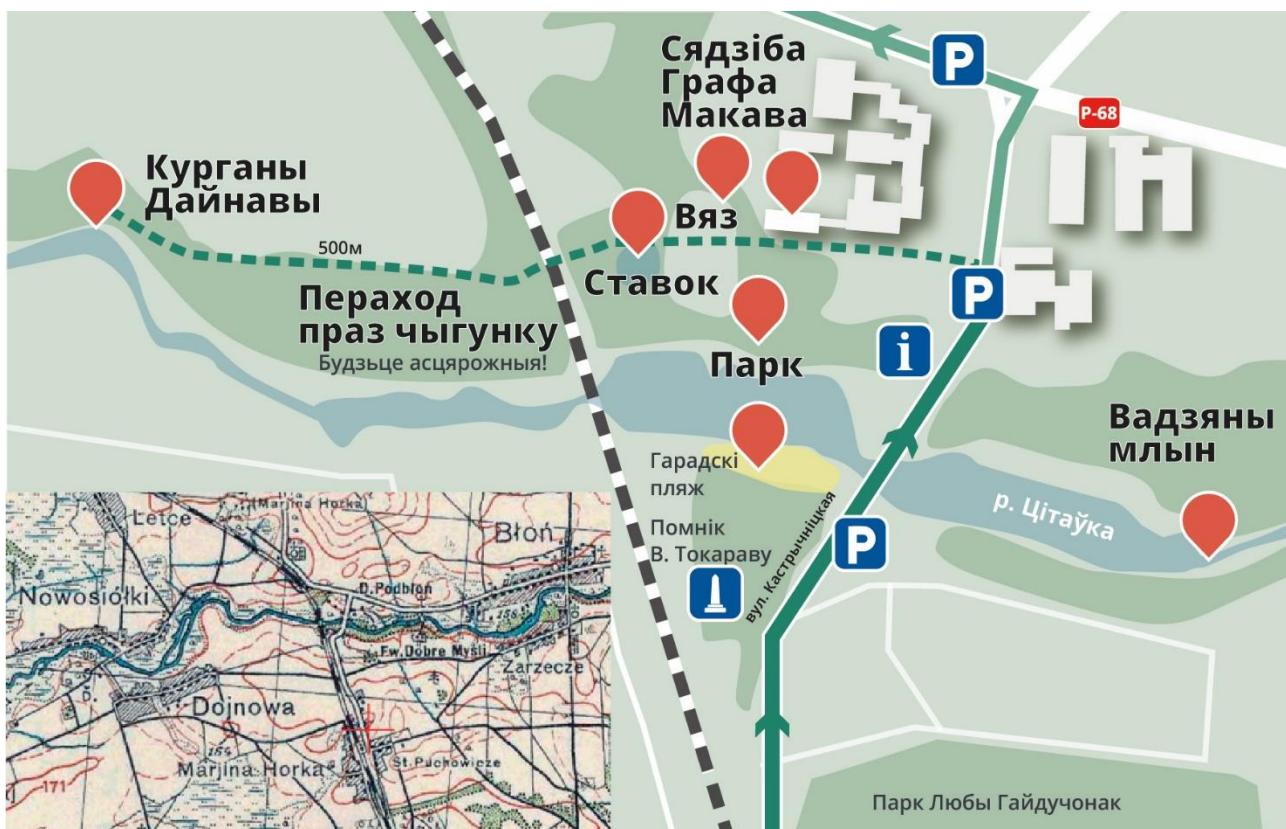
Музей Пухавіцкага раёна. Мастацкая галерэя

Музей сур'ёзны, фонд – каля 20 тысяч экспанатаў, 5 філіялаў па раёне. У мастацкай галерэі шмат карцін, рэпрадукций і малюнкаў. Мастакі Генрык Вейсенгоф, Аркадзь Астаповіч, Генрых Бржазоўскі, скульптар Аляксандар Фінскі, кампазітар Ігар Лучанок, унікальная экспазіцыя, прысвечаная Якубу Коласу, часовыя выставы.

Прыкладны час экспкурсіі па галерэі 30 хвілін

Пасля наведвання музею вяртаемся на плошчу, калі жадаеце абедайце ў рэстаране назвой, не больш не меньш, «Versailles», прыбіральня таксама ёсьць у Палацы культуры. Зараз наш шлях да рэчкі Цітаўкі ў былы маёнтак Падблонь.

ПАДБЛОНЬ

Гісторыя

У 18-м стагоддзі цяперашні цэнтр Беларусі з усёй прылеглай акругай як маёнтак Навасёлкі належалаў Антонію Баржэнцкаму (Antoni z Kozarzowa Borzęcki), старасце крывасельскаму, потым інтыгатару Вялікага Княства Літоўскага, як зараз генеральному прокурору. Дарэчы, ён быў сучаснікам, суседам і, мусіць, спонсарам ксяндза Юзафа Бакі, легендарнага паэты, якому ў нас прысвечана падарожжа “Юзаф Бака. Геній майго месца”. Бака склаў у гонар Антонія Баржэнцкага панегірык, надрукаваны ў Вільні ў 1755 годзе.

Пасля смерці Антонія Баржэнцкага маёнткам валодала яго ўдава і затым Навасёлкі набыў Антоні Ратыньскі, маршалак ігumenскі, уладальнік вялізнага суседняга маёнтка Сінча / Сянча.

Пасля Ратыньскіх Навасёлкамі валодаў Баніфаций Крупскі, а фальварак Падблонь выдзелены ў асобны маёнтак. За ўдзел у паўстанні 1863 года Крупскі быў сасланы ў Сібір, а яго маёнтак Навасёлкі быў секвестраваны ў даход Расійскай Імперыі.

Звярніце ўвагу на дзіўнаватую асінчу галаву з вушамі і казу над каронай паміж шматлікай зброяй на гербу. Гэта сапраўды вядомы шляхецкі герб Паўкоўіч. Легенда кажа, што пры асадзе замку Эчэх рыцар Ставіш выставіў ворагу вымазаныя крыўёю казла і асла валовыя шкуры, быццам у абаронцу ёсьць мяса. Вораг адступіў. Рыцар быў уганараваны шляхецтва з адпаведнай выявай гербу.

У 1870 годзе за бездакорную службу па падаўленні паўстання ў Мінскай губерні графу Льву Савічу Макаву быў падараваны маёнтак Навасёлкі Ігumenскага павета з 3095 дзесяцінамі зямлі, вадзяным млыном (375 руб.), двумя карчмамі (525 руб.) і заезным дваром (500 руб.)

Чамусыці Макаву не спадабалася сядзіба ў Навасёлках, ён не стаў яе перабудоўваць, а абраў прыгожае месца на 2 км ніжэй па плыні Цітаўкі. У снежні 1870 года Макаў набыў у С. Буяноўскай маёнтак Падблонь з 1082 дзесяцінамі зямлі (54 валокі і 3 морга).

Леў Савіч прымай непасрэдны жывы ўдзел у жыцці маёнтка, які знаходзіўся ў ладным запусценні з-за працяглай адсутнасці гаспадарскай рукі. Пабудаваны дом, парк, каскад сажалак, перароблены млын. Вядзенне гаспадаркі было паставлена на новы капиталістычны лад.

Дарэчы, валока – гэта столькі зямлі, колькі магла апрацоўваць (валачыць) з улікам севазвароту адна звычайная сям'я, а морг – то не для нябожчыкаў, зямля, якую мог узараць за дзень (раніцу – morgen па-нямецку) звычайны селянін.

Млын

Трохі аб млынах. Аж да 20 стагоддзя гэта найскладаная тэхнічная прылада, якая выкарыстоўвае, у нашым выпадку, сілу вады. І тады, калі ўсё рабілася рэальны конскай сілай, млыном чалавек "запрагаў" энергію запруженай вады ў 20-30 конскіх сіл. Пры гэтым млын не становіўся "жалязякай" тыпу смярдзючага саліркай дызеля, ён заставаўся "жывы". Плёскат вады, блікі хваляў, рыпенне

драўляных частак, гудзенне жорнаў, пах муکі захоўвалі гармонію ракі і яе атачэння. Млын - атрыбут малых рэк. Вялікую раку не абратаеш, ручай не цягне. А вось Цітаўка ў самы раз. На яе 30 км працягу было амаль дзясятак млыноў. Усё круцілася і вярцелася.

Зараз аб нашым млыну. Падобна на тое, што па старых картах ён да Макава быў дзесяці ў раёне бетоннага аўтамабільнага моста. І, мабыць, яе ніякі выгляд псываў віды новай сядзібы. На пазнейшых картах млын указаны ніжэй на пару сотняў метраў на месцы цяперашніх плацін і руінаў. Да таго ж высокая плаціна пашырала водную роўнядзь і стварала больш эстэтычны выгляд парку на беразе.

Млын быў падобны, як на здымку, драўляны двухпавярховы, вал на падшыпніках.

Працаваў млын да 50-х гадоў, а потым перамог электраматор, будынак знеслі ў 70-х.

Прагуляйцеся пешшу ўздоўж берага Цітаўкі і знайдзіце кладку, вадаспад, месца, дзе раней знаходзіўся вадзяны млын.

СЯДЗІБА ГРАФА МАКАВА

Як стаць міністрам Расійскай Імперыі

Леў Савіч Макаў (1830 – 1883) не надта знатнага паходжання, з палтаўскіх дваран. Нарадзіўся ў Санкт-Пецярбургу. Пажскі корпус, улан – не пайшло, пратэкцыя цесця-генерала, чыноўны па сялянскіх справах падчас паўстання 1863 г., правіцель канцылярыі – пайшло, таварыш міністра, міністр. Леў Савіч Макаў атрымаў ад дзяржавы маёнтак Навасёлкі, прымы пад'езд у маёнтак з Пецярбурга, дзеля чаго траса чыгункі была адхіленая на 5 кіламетраў.

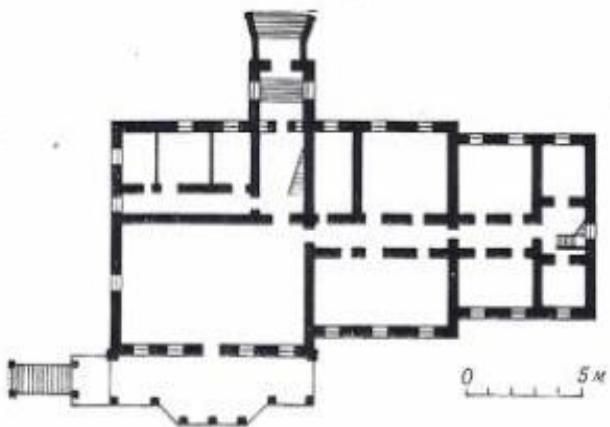
Як скрыўляеца чыгунка

Пасля паўстання 1863 г. многім чыноўнікам «пашанцавала». Мноства маёнткаў было секвестравана. Так мовіць, купляйце са скідкай або нават праста за службу. У 1870 г. статс-сакратар Леў Макаў атрымаў маёнтак Навасёлкі з Падблонню над Цітаўкай, які да таго належаў Баніфацыю Крупскаму. У

1873 г. бурнымі тэмпамі прыватнымі капиталам будуеца Лібава-Роменская чыгунка. Траса чыгункі наўпрост павінна праходзіць у 5 км заходней. Але як планеты змяняюць свае траекторыі пад прыцягненнем больш важнага свяціла, так прыцягнулася чыгунка да прыгожага месца па-над Цітаўкаю, дзе якраз tym часам будаваўся новы дом з паркам і ставамі, ды здзеіснілася купчая на землі пад чыгунку.

Чароўнае прыцягненне Цітаўкі

Сядзіба Макава – прыклад чароўнага прыцягнення Цітаўкі. Нават міністра. Парк, каскад ставаў, рэчка. Цудоўны старажытны вяз за ланцугамі. Сядзібны дом з чырвонай цэглы. Гэта цэгla з Бабруйска, нават імянная з адбіткамі ад Розенберга. З той жа цэглы была пабудавана і Мар’інагорская царква. Аднапавярховы будынак на высокім цокалі складаеца з трох аб'ёмаў, але першапачатковая задумка “падраўняна”, можаце пабачыць, іншым цэглам.

Будынак аздоблены дэкаратыўнымі люкарнамі (праёмы ў пахіле даху), прафіляваным карнізам з машыкулямі (як бы навяснымі байніцамі), Куты ўпрыгожаны дэкаратыўнымі вежачкамі.

Сядзіба пабудавана ў 1876 годзе амаль адначасова з будаўніцтвам чыгункі па праекту вядомага пецярбургскага архітэктара Штрома.

Іван Васільевіч Штром, архітэктар з плеяды немцаў Пецярбурга. Таёмы саветнік (гэты чын роўны генерал-лейтэнанту), прафесар архітэктуры Імператарскай Акадэміі мастацтваў. У той час МУС было не толькі паліцыяй. Міністэрства займалася будаўніцтвам казённых устаноў. Таму Штром меў такі высокі чын і быў членам тэхнічна-будаўнічага камітэта МУС і апякунскага савета грамадскага дагляду, архітэктарам перабудовы казённых будынкаў пад турмы

Таму можна сабе ўявіць такую размову пасля пасяджэння камітэта паміж таварышам міністра Макавым і членам камітэта Штромам: "Іван Васільевіч, дорогой! Вот случилось у меня в Минской губернии именице, так, дачка. Место замечательное! Может посоветуете что-нибудь?". "Как же,

как же, Лев Савич! Есть у меня задумка. Так в модерне. Подберем, подберем-с!"

Хутчай за ўсё, Макаў са Штромам прыезджалі ў Мар'іну Горку, былі ў Навасёлках, на мар'інагорскіх могілках, сустракаліся з Фамой Русецкім, планавалі сядзібу, храм, вучылішча. Так, што наша пухавіцкая архітэктура канца 19 стагоддзя стала насыць сталічны пецярбургскі эклектычны стыль.

Парк цягнуўся ўздоўж ракі Цітаўкі, калі спуску да ракі была альтанка з высаджанымі ў круг ліпамі. Да гэтай пары застаўся вяз-велікан, амаль чатырохсот год. Каб яго ахапіць - трэба ўчатырох. Атрымайце енергію, бо вяз – моцнае дрэва, амаль не гніе, з яго нават даўней вадаправоды рабілі. Быў яшчэ адзін такі вяз, але ад яго застаўся толькі пень, можна палічыць яго ўзрост па дрэўных кольцах. Таксама захаваўся ставок. Ён напаўняецца жывой вадою ад крынічкі. Кажуць, што ставок быў абсталіваны пад'ёмным драўляным дном, як бы па-сучаснаму – націснуў кнопкую – вось табе і рыбка. Яшчэ казалі, што Макаву вельмі не спадабалася жабіна кваканне, дык ён прыстаўляў слугу на нач, так мовіць «жабінага хормайстра», каб было ціха.

З 1880г. кар'ера Макава пайшла на зыход. Спачатку пасля замаху на жыщё імператара Аляксандра II (выбуху ў Зімнім палацы) яго вызвалілі з пасады міністра ўнутраных спраў, паставілі міністрам пошты і тэлеграфа і адначасова галоўначальнікам у дэпартамент духоўных спраў. Праз год адстаўлены ад гэтага і назначаны членам дзяржаўнага савету. У пачатку 1883 г. быў прызваны стаць старшынёй асобай камісіі па яўрэйскаму пытанню ды не стаў. Не здолеў справіцца са службовымі паніжэннямі, абвінавачваннем у казённай растраце, адзінотай і прамозглай лютай пецярбургскай цемрай. Застрэліўся. Па распараджэнні Аляксандра III, пры пахаванні Макаву не аддавалася ніякіх ушанаванняў з меркаванняў «достоинства государства и государственного совета». Граф Макаў быў пахаваны на Мар'інай горцы ў храме, які быў пабудаваны пад яго апекай.

Пасля смерці Льва Макава ў 1883 годзе ўдава Соф'я Аляксандраўна засталася з трывма дзецьмі, закладзеным маёнткам Навасёлкі і даўгамі. Каб утрымліваць сям'ю прыходзілася прадаваць маё масць. Так у 1891-1901 гадах сяляне Андросік, Сіротка, Бабукова набылі дзялянкі зямлі ў маёнтку Навасёлкі. Былы эканом маёнтка Падблонь К. Платоўскі падаў пазоў супраць удавы Соф'і Макавай аб выплаце грошай за службу 1893-1895 гадах. Становішча сям'і стала катастрофічным. У 1903-1904 гадах маёнткі Падблонь і Навасёлкі былі падзеленыя паміж спадчыннікамі, а ў 1906 годзе маёнтак Падблонь быў прададзены за пазыкі.

Пад дрэнным плашчом можа хавацца добры п'яніца

Гэты афарызм Франсуа дэ Ларошфуко мае трох сэнсы ў нашай містэрыі. Першае – гэта суцэльны парадокс, другое – сёння ў нас шмат французскага, а галоўнае трэцяе: уяўляце, правадніком развіцця беларускай глыбінкі стаў расійскі чыноўнік, прыстаўлены каб вытравіць польскі ды літоўскі дух.

І вось па ініцыятыве будучага міністра ўнутраных спраў Расійскай імперыі Льва Савіча Макава 20 жніўня (1 верасня) 1876 г. было створана Міnsкае таварыства сельскай гаспадаркі. Галоўная задачай таварыства ставілася падтрымка рускага землеўладання, а таксама падтрымка развіцця сельскай гаспадаркі рускіх уладальнікаў маёнткаў, каб супольнымі сіламі падарваць эканамічнае і колькаснае

дамінаванне карэнных землеўласнікаў, аслабленых разбуральнымі вынікамі паўстання, увядзеннем «выключнага заканадаўства» і кантрыбуцыямі, выштурхнуць іх з маёнткаў.

Mińskie Towarzystwo Rolnicze zostało założone przez ówczesnego ministra spraw wewnętrznych, L. S. Makowa, 20 sierpnia 1876 roku, który otrzymał skonfiskowany majątek Błonie (Marjengórkę) i Nowosiółki, w powiecie ihumeńskim, o dwie stacje drogi żelaznej od Mińska odległe. Minister, chcąc być pionierem kultury rosyjskiej w Mińszczyźnie, w statucie towarzystwa się zastrzegł, że tylko osoby „rosyjskiego pochodzenia”, utarta w owych czasach nomenklatura, mogą być członkami towarzystwa. Że jego ekskcelencja był inicjatorem, więc każdy, kto tylko nosił mundur, czuł się w obowiązk u zapisywać się na członka. Raz, dwa razy do roku zwoływano ogólnie zebranie, wnoszono na salę bronę drewnianą i sochę, aby dać pożór rolniczy świetnemu towarzystwu, z prezesów i członków rozmaitych „pałat” i „prysutstwii” złożonemu. Panowie ci nic o rolnictwie nie myśleli, ani wiedzieli, wiedzieli tylko, że Lew Sawicz Makow tego chce i że W. I. Pawłow, marszałek gubernjalny z nominacją, prezyduje — to wystarczało. Jak zwykle, składek członkowie nie wnosili, opłacać nawet paręset rs. rocznie

“...Міністр, жадаючы быць піянерам расійскай культуры на Мінічыне ў статуце перасцігрог, што толькі асобы «рускага паходжэння», усталяваная ў тыя часы наменклатура, могуць быць сябрамі таварыства. З таго, што яго экселенцыя быў ініцыятарам, кожны хто толькі насту мундэр, адчуваў абязвязак запісцаца членам. Раз, два ў год збіраўся агульны сход, заносілі ў залу драўляную барану і саху, каб прыдаць сельскі выгляд высакароднаму таварыству са старышынъ і члену розных “палат” і “присутствий”. Тыя панове пра ральніцтва ніяк не ведалі і не думалі, разумелі толькі, што Леў Савіч Макаў таго хоча, а Паўлаў, маршалак губерніяльны, старшинствуе – таго і хапала... Таварыства хілілася да поўнага заняпаду”

Woynillowicz Edward „Wspomnienia” .

Праз два гады дзеля рэальных спраў у таварыства ўвайшлі мясцовыя землеўладальнікі са шляхты: Леў Ваньковіч, Аляксандр Скірмунт, Віктар Свіда, Зыгмунт Свянціцкі, Эдвард Вайніловіч. «Мундзіры» саступілі месца «сапраўдным гаспадарам». Далей Мінскае таварыства сельскай гаспадаркі стала сапраўды апорай развіцця краю.

Яшчэ парадоксы: Макаў дэкларараваў маральнасць, як галоўны прынцып, але пакончыў з сабой з абвінавачванням у карупцыі. Шмат пабудаваў, але пакінуў сям'ю ў даўгах, а пабудаваны маёнтак практична не выкарыстаў. Пахаваны ў храме, які ствараў, без міністэрскіх ушанаванняў у сталіцы па распараджэнні імператара. 300 гадоў свяцілі месца – пабудавалі храм-двойнік – разбурылі і забыліся месца, але далі падставу генію Іосіфа Бродскага.

Пасля рэвалюцыі сядзіба адышла народу. У будынку з 1935 г. да 1941 г. быў Дом творчасці пісьменнікаў Беларусі. Тут працавалі і адпачывалі Я. Купала, Я. Колас, З. Бядуля, К. Чорны і інш. У 1973 г. ва ўшанаванне памяці пісьменнікаў па дому ўсталявана мемарыяльная дошка.

Я извиняюсь, а сколько может стоить такой паровоз?

Гэта фраза сказана героям аднаго з першых беларускіх фільмаў 1936 г. «Шукальнікі шчасця» Піня Гофманам. Прататыпам на самай справе быў Піня з калгаса «Дэр Штэрн», рээмігрант з Амерыкі, які сустрэўся на станцыі Пухавічы кампаніі маладых беларускіх творцаў – А. Вольны, Г. Кобец, С. Шушкевіч. Літаратары адпачывалі ў дому літаратараў – былой сядзібе Макава. Хутка ўсё стане па-іншаму. Літаратараў рэпрэсуюць. Гэтыя маладыя стыльныя пухавіцкія хлопцы на здымку – літаратары Анатоль Вольны і Міхась Чарот застануцца маладымі. Калгас «Дэр Штэрн» знікне. Піня ніколі не купіць таго паравоза. Застанецца фільм.

Ніжэй пералічаны лёс маладых
таленавітых хлопцаў Міхася Чарота і
Анатоля Вольнага. Звярніце ўвагу як рана
яны пасталелі і згарэлі ў полымі новага
часу.

Міхась Чарот (Кудзелька) (1896-1937), нарадзіўся ў Рудзенску, рэпрэсаваны, рэабілітаваны

13	Вучань Цытвянскага двухгадовага вучылішча	
20	Маладзечанская настаўніцкая семінарыя	“Купалле”, “Данілка і Алеська”, “Пастушкі” (п’есы)
21	Афіцэр, настаўнік, спявак хору Тэраўскага, старшыня тэатральнай суполкі “Маладзік”, актор трупы Галубка	Зборнік “Завіруха”, паэма «Босья на вогнішчы», п’еса «Мікітаў лапаць» П’есы “Дажынкі”, “Сон на балоце”, “Свінапас” Зборнік “Веснаход”
23	Член Белнацкама і Ваеннае Рады, арганізатар Беларускай камуністычнай арганізацыі, член ВКП(б)	Паэмы «Карчма», «Ленін», «Марына», сцэнарый фільма “Лясная быль”
25	Кандыдат у члены ЦВК БССР	Паэмы «Беларусь лапцожная», «Чырванакрылы вяшчун» «Сонечны паход»
26	Арганізатар літаб’яднання “Маладняк”	Збор твораў у 3 тамах, верш “Суровы прыгавор”
27	Член ЦВК БССР, студэнт Дзяржаўнага інстытута журналістыкі ў Маскве	Верш “Прысяга”
29	Рэдактар газеты “Савецкая Беларусь”	
30	Член праўлення Беларускага таварыства па культурных сувязях с замежжам”	
33	Рэдактар часопіса “Чырвоная Беларусь”, загадчык сектара Дзяржаўнага выдавецтва БССР	
37	Член Саюза пісьменнікаў СССР	
40	Арышт, катаванне, растрэл	

*Два верша напісаныя адным аўтарам, але ў разны час. Чарот ня ведаў, што
“дыктатура працы” падпіша съмяротны прысуд яму самому.*

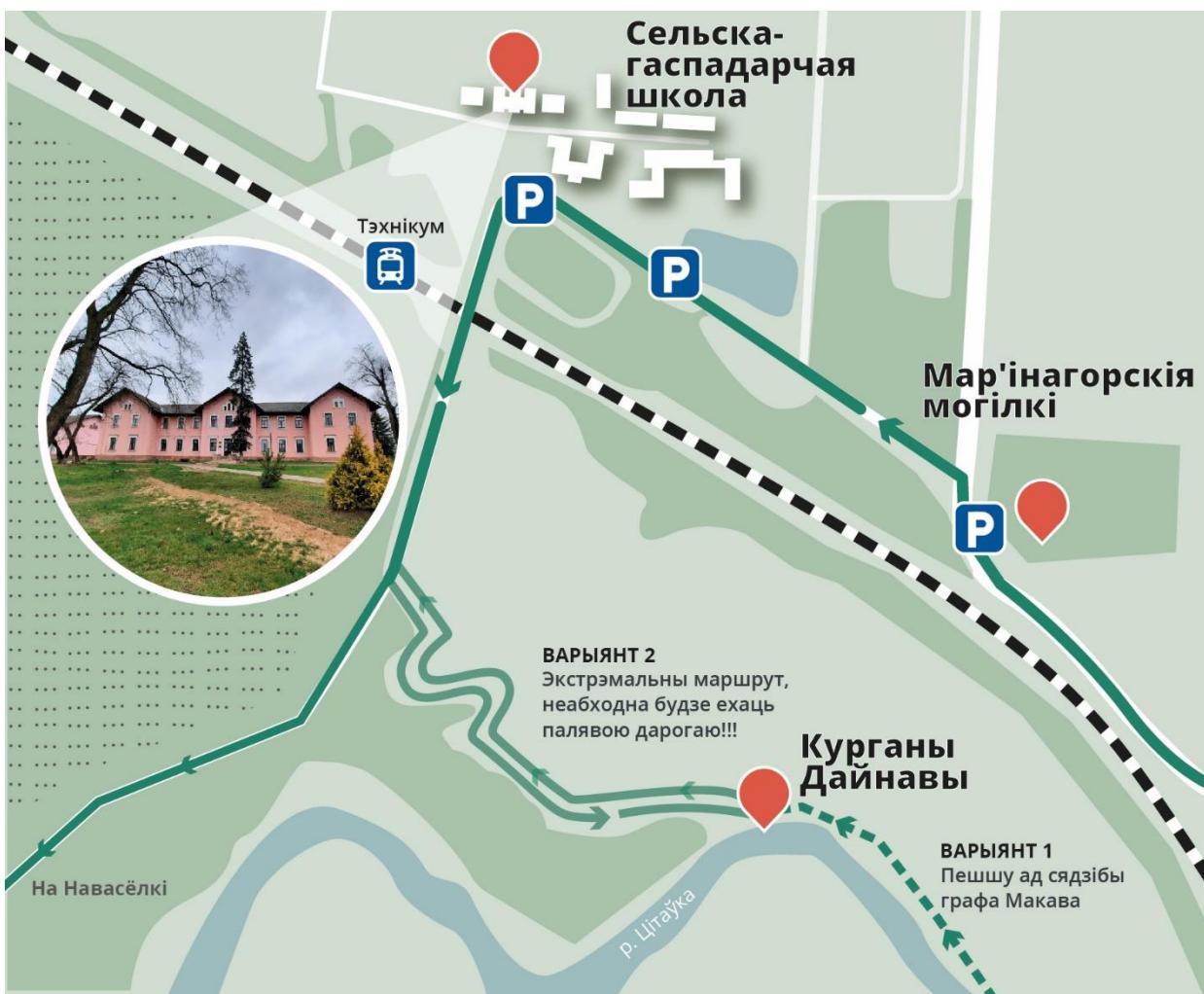
СУРОВЫ ПРЫГАВОР ПАДПІСВАЮ ПЕРШЫМ	ПРЫСЯГА
Чаго хацелі вы? Якое мелі права Крывёю гандляваць працоўных Беларусі? Прыйшла на вас суровая расправа, Перад судом віну прызнаць прымусім.	Я не чакаў І не гадаў, Бо жыў з адкрытаю душою, Што стрэнне лютая бяды, Падружыць з допытам, З турмою.
Вы прытайліся пад венікам, як мышы, Каб зноў паўзыці на вольныя загоны, Вы марылі ўзбрацца на ўзвышша І дыктуваць драпежныя законы.	Прадажных здрайцаў ліхвяры Мяне заціснулі за краты. Я прысягаю вам, сябры, Мае палі, Мае бары,— Кажу вам — я не вінаваты!
Наш съмелы крок — узвышша затраслося, Законы піша дыктатура працы.	

Анатоль Вольны (Ажгірэй) (1902-1937), нарадзіўся на станцыі Пухавічы, рэпрэсаваны

15	Ігуменская гімназія
17	Мар’інагорская чыгуначная школа
17	Дабраахвотнік Чырвонай арміі
18	Супрацоўнік ЦК ЛКСМБ
21	Белдзяржуніверсітэт, член літаб’яднання “Маладняк”
25	Супрацоўнік часопіса “Полымя”
31	Член Саюза пісьменнікаў БССР, Заслужаны дзеяч мастацтваў БССР
33	Арышт, катаванне, растрэл

*Прагуляйцеся ў парку. Знайдзіце цудоўны старажытны вяз-волат. У канцы
парку размешчаны каскад ставаў. А калі жадаеце ўбачыць сапраўдныя
курганы, можаце праісці да іх пешшу ўздоўж берага ракі. Будзьце
ўважлівыя пры пераходзе праз чыгунку!*

МАР'ІНА ТАЯ САМАЯ ГОРКА

Культ Багародзіцы

Амаль усе храмы ў акрузе прысвечаны Марыі: храм Пакрова Прасвятой Багародзіцы ў Навасёлках; храм Успення Божай Маці ў Блужы; храм Раства Прасвятой Багародзіцы ў Пухавічах; храм Казанскага абраза Божай Маці ў Светлым Бары; храм Раства Прасвятой Багародзіцы ў Сяргеевічах; храм Пакрова Прасвятой Багародзіцы ў Тальцы.

Успенне Божай Маці

Тут павінен быць храм. Як працяг геаграфіі месца і гісторыі міністра Макава і святара Русецкага з'явіўся Храм Успення Божай Маці. 1879 - 1939. Храм як звон. Без акаўнасцяў – самы прыгожы будынак у акрузе да таго і да гэтай пары. Нетыповы – візантыйскага грэчаскага праваслаўнага стылю. Ужо каторы раз мы ўспомнім тую пару смерці няўхільнай – 30-я гады. Дайшлі руکі. Узарвалі. Руіны даламвалі яшчэ 50 год.

Цэгла разнесена па ўсёй акрузе, нават у нашай печы былі дзве цяжкія цагліны без шчарбін з амбіцыйным надпісам: «РОЗЕНБЕРГЪ БОБРУЙСКЪ 2»..

Смерць як цар гары

Стваральнікі храма былі пахаваны ў крыпце: Леў Макаў – пасля самагубства, пазней – Фама Русецкі. Дарэчы, там пахаваны і ўладальнік Блоні Восіп Бонч-Асмалоўскі – бацька нарадавольца. Скажам, усе дзеяньня асобы ў зборы. Калі царкву падарвалі, атрымалася другое пахаванне, ужо пад зямлёю. Зразумела, без аніякіх знакаў. На месцы двайнога пахавання засяліліся новыя. Зараз Мар’іна горка, менавіта горка, а не горад – месца, дзе ціха пануе смерць, што ўсё «руйнуе, ругуе». Месца засталося мацнейшым за канфесіі, там ляжаць каталікі, праваслаўныя, габрэі, мусульмане, атэісты.

Смерць як парны выпадак

Храм на Мар’інай горцы – гэта копія. Арыгінал – царква вялікалакутніка Дзімітрыя Салунскага ў Пециярбургу. Яе таксама звалі Грэчаскай. Фундатарам быў Д. Я. Бенардакі – прадпрымальнік, першы расійскі мільянер-капіталіст, мецэнат. Аднагодак Пушкіна, блізкі знаёмы Жукоўскага, Лермантава, Аксакава. Сябар Гогаля, «адзіны чалавек у Пециярбургу, які называў Гогаля геніяльным пісьменнікам», крыніца многіх сюжэтав «Мёртвых душ», прататып Кастанжогла з другога тома. Аўтар праекта царквы – вядомы архітэктар Р.І.Кузьмін, адзін з лепшых знаўцаў грэчаскага візантыйскага мастацтва. Наша царква пабудавана на 12 гадоў пазней. Кузьмін ужо памёр, і хутчэй за ўсё праект узяты архітэктарам Штромам, які быў членам тэхнічнай рады пры МУС па ініцыятыве міністра Макава. Цэркви-двойнікі зачынены ў 30-я гг. і канчатковая знішчаны ўжо пасля вайны. У Ленінградзе храм знеслі дзеля ўбогай канцэртнай залы. У Мар’інай Горцы – проста, каб яго не было.

Прыпынак у пустыні, або Нагода для геніяльнага верша

Так здарылася, што сведкам знішчэння Грэчаскай царквы ў 1962 г. стаў юны ўражлівы 22-гадовы паэт Іосіф Бродскі. Ён напісаў верш «Прыпынак у пустыні», у якім, апроч апісання падзеі, сформулюваў філасофію новага часу. І тут сышліся ленінградская Пустыня і мар’інагорскае Вялікае Нішто. А неўзабаве, праз год, Іосіф Бродскі быў асуджаны за тунеядство-дармаедства. Верш пазней даў назvu першай кнізе, складзенай самім паэтам у 1970 г. ужо ў ЗША. Значна тое, што Бродскі злучыў 70 сваіх вершаў у кнігу пад эгідай той самай рэакцыі на знішчэнне царквы, быццам нашай царквы. Відавочна, што гэты «прыпынак у пустыні» шмат што для яго значыў. У Мар’інай Горцы ніхто не ўразіўся, як Бродскі. Толькі геніяльнае пачуццё паэта адсвечвае і на наш прыпынак у нашай пустыні.

ІОСІФ БРОДСКІ. ПРЫПЫНАК У ПУСТЫНІ

Вольны пераклад на беларускую мову Ю. Важніка

Цяпер так мала верных у Беларусі,
што мы зламалі ўсе нашыя цэрквы,
каб збудаваць на вызваленым месцы
Вялікае Нішто. У такой архітэктуры
ўсё ёсць безнадзейнае. А зрэшты,
школа, зала ці зусім пустое месца
не так ужо безнадзейны: гэта – храмы,
і храмы абязання. Хто ж вінаваты,
што абязанне добра га пацягне
зыск большы за былыя сцягі веры?
Жаль толькі, што цяпер здалёку
не будзем бачыць вытачаны купал,
а зелень, гразь ці праста рысу.
Але што да агіднасці прапорцый,
то чалавек залежыць не ад іх,
а часам ад прапорцыі бязладдзя.

Іосіф Бродскі помніў, як яе ламалі.
Была вясна, і ён якраз тады
хадзіў у адно татарскае сямейства,
што непадалёк жыло. Глядзеў
у вакно і бачыў Грэчаскую цэркву.
Усё пачалося са звычайнае размовы;
пасля размову перанялі гукі,
што зліліся з гаворкаю спачатку,
ды неўзабаве – перасілі яе.
Вось да царквы заехаў экскаватар
з прычэпам да стралы – чыгуннай гірай.
І сцены сталі ціха паддавацца.
Бо смешна не паддацца, калі ты
сцяна, а прад табою – разбуральнік.

Той жа экскаватар мог лічыць
яе прадметам неадушаўлённым
і, у вядомым сэнсе, падобным
сабе. А ў неадушаўлённым свеце
не прынята даваць адзін другому здачы.
Затым туды сагналі самазвалы,
бульдозеры... І неяк у познью гадзіну
сядзеў паэта на развалінах апсіды.
У правалах алтара зеўрала ноч.
І ён – праз тыя дзіркі ў алтары –
Глядзеў на нібы беглыя трамваі
на чараду тых цъмянных ліхтароў.
І тое, што зусім не стрэнеш у цэркве,
тады ён бачыў цераз прызму цэрквы.

Калісці, калі нас ўжо не стане,
дакладней – пасля нас, на нашым месцы
таксама ўзнікне што-небудзь такое,
чаму, хто ведаў нас, жахнецца.
Ды тых, хто ведаў нас, не будзе надта многа.
Вось так, па старой памяці, сабакі
ў ранейшым месцы задзіраюць лапу.
Аграда знесена даўным-даўно,
але ім, мабыць, мроіцца аграда.
Іх мроі перакрэсліваюць яву:
А можа быць, зямля захоўвае пахі:
асфальту не ўздужаць паху псыны.
І што ім гэты дом няладны!
Для іх тут садзік, кажуць вам – тут садзік.
А тое, што выяўна для людзей,
сабакам цалкам усё една.
Вось гэта ёсць: "сабачая адданасць".
І калі давялося мне казаць
усур'ез пра эстафету пакаленняў,
то веру толькі ў гэту эстафету.
Дакладней, у тых, хто адчувае пахі.

Так мала зараз у Беларусі верных,
Ды іх зусім – у іншых краях – мала.
Прынамсі, мала для таго,
каб захаваць будынкі веры.
А верыць у тое, што майструем,
ад іх ніхто не патрабуе. Адна,
так мусіць, справа нацыю хрысціць,
крыж несці – ужо зусім другое.
У іх адзін быў абавязак.
Яны яго не здолелі выконаць.
Неўзарана тое поле зарасло.
«Ты, сейбіт, захавай сваё арала,
мы вырашым, калі нам каласіцца».
Яны саху сваю не захавалі.

Сёння ўначы гляджу ў вакно
і думаю пра тое, куды зайшли мы?
І ад чаго мы больш далёкі:
ад праваслаўя ці паганства?
Да чаго мы блізкі? Што перад намі?
Ці не чакае нас цяпер другая эра?
І калі так, то ў чым наш вальны абавязак?
І што павінны мы прынесці ёй у ахвяру?

СЕЛЬСКАГАСПАДАРЧАЯ ШКОЛА

Заснаванне

На шляху да Навасёлак адна са старэйшых на Беларусі навучальных устаноў – сельскагаспадарчая школа. Яна заснавана амаль разам з Лібава-Роменскай чыгункай у 1876 годзе. Задумка належыць мясцовому святару Фаме Русецкаму і «піянеру рускай культуры» міністру ўнутраных спраў расійскай імперыі графу Льву Савічу Макаву. Неабходнасць такой навучальнай установы была выкліканы ходам эканамічнага развіцця дзяржавы. Вызваленне сялян ад прыгоннага права патрабавала новых формаў гаспадарання ў вёсцы.

Па хадайніцтве Макава імператар Аляксандр II Вызваліцель 29 мая 1876 года падпісаў указ аб адкрыцці школы: «Состоявшая в Игуменском уезде Минской губернии Марьиногорская сельскохозяйственная школа имеет целью образование сведущих пахарей, скотников, мелких съемщиков земель, надсмотрщиков над хозяйствами и сведущих ремесленников по тем отраслям производства, которые состоят в тесной связи с сельским хозяйством (кузнецов, сыроваров, виноделов)».

Зборам грошай на заснаванне школы займаўся Фама Русецкі. Свой уклад у гэтую справу ўнеслі ўсе зацікаўленыя асобы - і землеўладальнікі, і сяляне. Усе мелі патрэбу – хто выбіцца ў людзі, хто ў добрых аканомах, аграномах, таму пачынанне падтрымлівалі. Цікава, што землеўладальнік Слуцкага павета Эдвард Вайніловіч ахвяраваў на гэтае вучылішча 35 000 рублёў, а дваранства ахвяравала 5000 рублёў, сяляне Мінскай губерні — 35 000 рублёў.

Школа-вучылішча-тэхнікум-каледж-університет

Спачатку па праекту ўсе пабудовы павінны былі быць драўляныя, але з-за непрактичнасці (вось вам геній айца фамы) было вырашана будаваць з каменя. Фама Русецкі кіраваў будаўніцтвам сельскагаспадарчай школы адначасова з узвядзеннем храма Успення Божай Маці на Мар’інай горцы. Ён наймаў рабочых, арганізоўваў падвоз будаўнічых матэрыялаў, рабіў аплату, вёў дакументацыю.

Будаўніцтва цягнулася 6 гадоў з 1877 па 1883гг. За гэты

час акрамя галоўнага корпуса былі пабудаваны лазня, малочня, адрыны для жывёлы, стайні, гумна, кузні, студні, свірны.

У верасні 1880 г. было залічана 28 першых навучэнцаў. У школу прымалі дзяцей усіх саслоўяў. У студзені 1911 г. школа была ператворана ў сельскагаспадарчае вучылішча. У праграму дадаліся прадметы законазнаўства, эканомікі, рахункаводства.

23 сакавіка 1921 г. вучылішча рэарганізуецца ў сельскагаспадарчы тэхнікум. У 1923-24 навучальным годзе колькасць навучэнцаў ужо складала 102 чалавекі. Навучанне спыніла Вялікая Айчынная вайна. Але ужо у 1944 годзе Мар’інагорскі сельскагаспадарчы тэхнікум зноў адчыніе свае дзвёры. У савецкія часы тэхнікум назвалі ў гонар выпускніка - Героя Савецкага Союза Уладзіміра Лабанка, які праславіўся як камандуючы Полацка-Лепельскай партызанскай зонай, а потым быў 1-м намеснікам Старшыні Савета Міністраў БССР. Сярод выпускнікоў тэхнікума 8 Герояў Савецкага Союза і Герояў Сацыялістычнай працы, а сам тэхнікум узнагароджаны ордэнам Знак Пашаны.

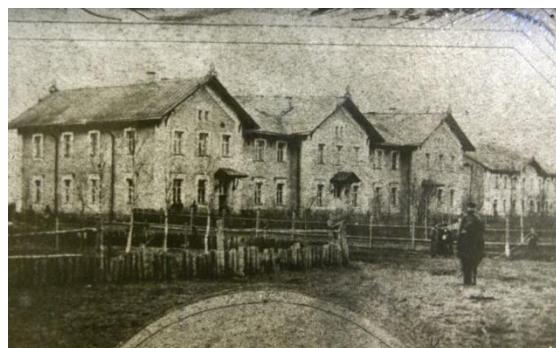
Зараз школа сельскай гаспадаркі стала агратэхнічным каледжам. Тут рыхтуюць аграномаў, механікаў, электрыкаў для працы на прадпрыемствах сельскагаспадарчага профілю.

Здаецца, будучыня звязана з ператварэннем ва сельскагаспадарчы юніверсітэт. А што? Сённяшні бату амаль у цэнтры сталіцы, як сельскай справе можна вывучацца на асфальце? А тут і гісторыя, і тэрыторыя, і аблуга, і прыслуга.

Захаваліся будынкі той пары, 150 год таму Гэта сапраўдныя брыльянты архітэктуры. Каменны двухпавярховы галоўны будынак – проста ўзор таго, як трэба ставіцца да будаўніцтва, зграбны, прапарцыянальны, ідэальна размешчаны. Столі ў 5 метраў, гэта для сельскіх хлапчукоў!. Унутры захавалася гімназічная атмасфера векавой даўніны, скляпенні, сцены мятровай таўшчыні, драўляныя шыбы, падлогі, усходы, здаецца, адчыняцца вялізарныя дзвёры і адразу ж убачыш чацвёртку стрыманых хлопчыкаў-навучэнцаў і строгага настаўніка ў віц-мундзіры. Уяўляеце, у будынку з трох карпусоў – у левым жылі вучні, у правым – настаўнікі, а ў сярэднім былі класы.

Для разважання парадоксы:

1. Для сельскагаспадарчай школы – сапраўдная архітэктура
2. Для сельскіх хлопцаў 5-метровыя столі
3. Сучасны БАТУ – на асфальце
4. Старадаўні дух і выгляд захаваўся бо не было грошай на ремонт
5. Дзе даткнулася “савецкая рука” там абы-як і не прыгожа

Прагуляйцеся да галоўнага будынка школы. Побач трошкі пазнейшыя двухпавярховыя будынкі: адзін – драўляны, другі – каменны. За імі свіран, за паркам – майстэрні. Можаце згуляць у здымальную гульню – распазнайце, што ў іх ёсьць пярвотнае, а што ўжо пазней “падправілі”. Завітайце ў сквер перад сённяшнім галоўным корпусам. Тут і дрэвы, і крэвы, і статуі, і ставок. Раю, не пацкадуеце! Да таго ж тут ёсьць свой музей, будзе і экспурсія, і інтэр'еры.

КУРГАНЫ ДАЙНАВЫ

Самая старожытная з вядомых гісторыя звязана з племем, назва якога да цяперашняга часу захавалася як сведчанне ў назве суседний вёскі - Дайнава. У літоўскай мове ёсць слова *daina*-песня,- ва – множства аднастайнага (птаства, панства), так што тут на рацэ Цітаўцы было племя, якое казала на мове балцкай

асновы, роднаснай сучаснай літоўскай, і, мабыць, півучыя былі!

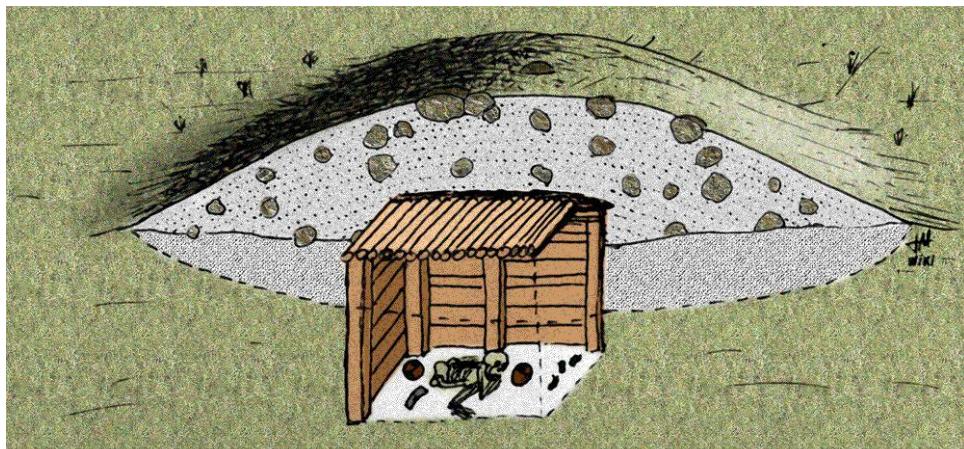
Яшчэ адзін балцкі прасвет у старожытнасць - дзукі. Гэта балты, якія прынеслі ў беларускую гаворку знакамітныя цеканне і дзеканне, таму і дзукі і Дзукія. Вельмі верагодна паходжанне ад іх тапонімаў Дукора і Дукаўка. Пазней, мяркуючы па назве, побач на іншым беразе Цітаўкі з'явіліся Навасёлкі, хутчэй за ўсё, славянамоўныя.

[Песня дзукаў](#)

*Трэба абавязкова ці пехам цераз чыгунку, ці па ўскрайку поля пасля тэхнікуму
дабраца да курганоў на беразе Цітаўкі.*

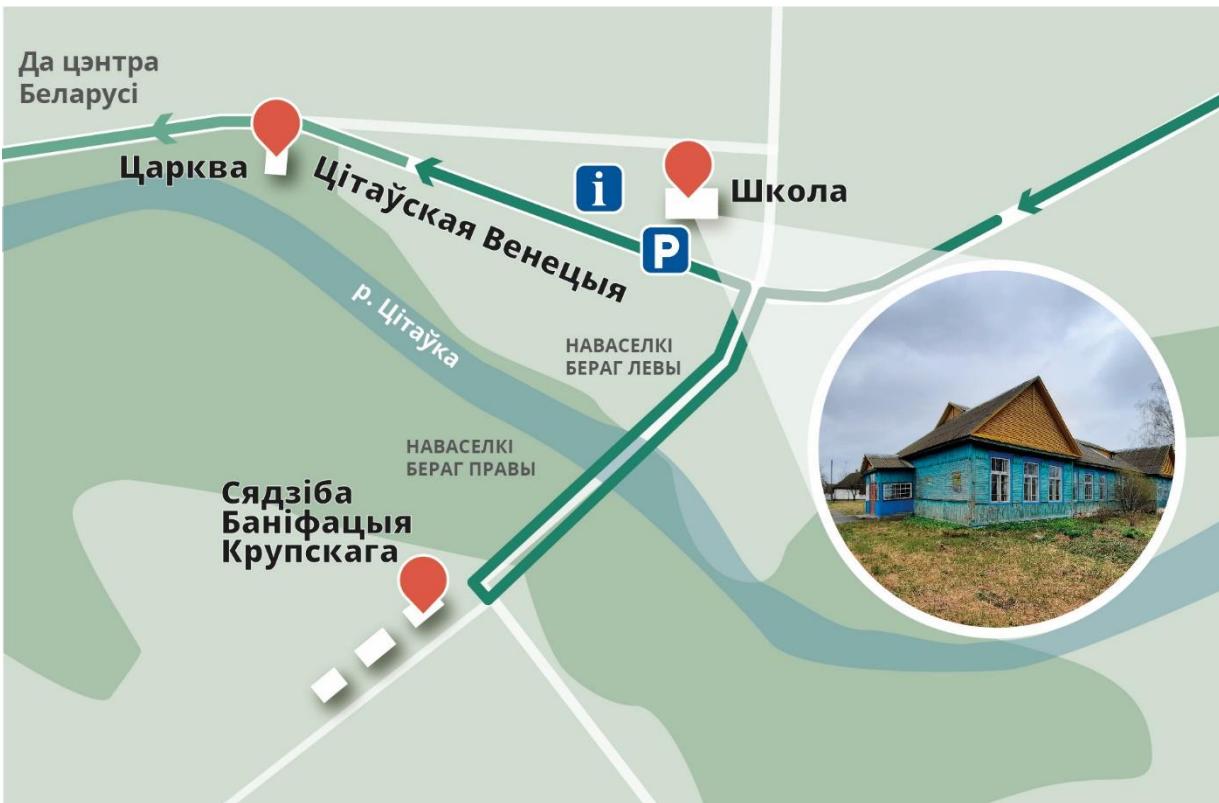
Старожытныя людзі былі непапраўнымі эстэтамі. Яны бездакорна выбіралі для сваіх абрадаў-шанаванняў, як мовіць, эвентаў, найлепшыя, найпрыгажэйшыя месцы. Такое месца ёсць на беразе Цітаўкі. Яно блізкае да жылля, але чыгунка і рэчка зрабілі яго маладаступным. Калі спытаеце аб гэтым месцы ці курганах мясцовага жыхара, хутчэй за ўсё ён здзівіцца і пачне аб гэтым месцы ў першы раз. Але ж знайдзіце высілкі і пераадолейце паўкіламетра. Вы будзеце ўзнагароджаны прывабнейшымі краявідамі і дачыненнем да самай сапраўднай і непадробнай вечнасці. Паглядзіце навакол вачыма вашага тысячагадовага прашчура. Сапраўды, мы толькі што навучыліся карыстацца шматлікімі гаджэтамі, а яны, нашы продкі, ведалі і маглі ў адносінах да прыроды, людзей і жыцця, шмат таго, што

мы дарэмна забыліся. А калі вы кпіце з іх высілкаў, дык паспрабуюце дзеля размінкі самастойна зрабіць адзін жалезны цвік з рудай балотнай жыжы. Я ўжо не кажу, каб увекавечыць памяць аб родным чалавеку на колькі тысяч гадоў.

Курган – земляны насып над старожытным пахаваннем. Шчыра кажучы, курган – найменне цюркскае, са стэпу. На беларускіх землях вядомыя пад назвамі капцы (kapines – могілкі па-літоўску, ёсць у нас вёска Капейнае), валатоўкі, французская магілы. Такія пахаванні ўзніклі на мяжы 3-га і 2-га тысячагоддзяў да н. э. Капцы адразніваюцца формай, памерамі, унутраным уладкаваннем, становішчам памерлага, абраадам пахавання і пахавальным інвентаром. Вялікая колькасць курганоў называецца курганным могільнікам. Паколькі курганы лічыліся зачараванымі і недатыкальнымі месцамі, то за спробу парушыць святыню, паводле народных уяўленняў, чалавека чакала кара. Кожны курган патрабуе шмат працы, яго грунт важыць каля 50 тонн, амаль дзесятак самазвалоў. Да таго ж, раней карысталіся драўлянымі рыдлёўкамі. Па працаемістасці курганы адэкватныя памеру гора ад страты.

НАВАСЁЛКІ

Пра гісторыю ўладання Навасёлак мы ўжо казалі.

Навасёлкі – старажытнэ сяло. Хутчэй за ўсё яно ўзнікла як пасяленне славян побач з больш даўнім балцкім пасяленнем Дайнава. Адкуль тыя славяне? З поўдня, з Пцічы, Пціч і Прывіць – аднакарэнныя, ад праславянскага “пуць- път”. А туды ці з Дняпра, ці з Віслы.

Навасёлкі гучыць неяк несур’ёзна, іншая справа Нью-Йорк, Ньюкасл, Нойдорф ці Нувовіль, не, лепей так – Nouveauville. Што зробіш. Можа ад гэтай несур’ёзнасці граф Макаў абраў для сябе Падблонь, падцягнуў туды чыгунку, і там з’явілася Мар’на Горка. У іншым разе... Не, Навасёлкі ніколі не стануць горадам, бо тады Наваградак ці Ноўгарад

Моўныя хвалі

Наша месца складанае для перамяшчэння, але даступнае. Сюды з розных бакоў патроху прыходзілі розныя людзі, абжываліся сацыяльна і моваю. Амаль нічога з таго не засталося, толькі назвы. Найбольш старажытныя тапонімы балцкага паходжання – Дайнава, Вендзеж, Цітва, Дрычын. Некаторыя гісторыкі кажуць, што на змену балтам прыйшлі славяне-дрыгавічі. Але ж не! Не было масавых перасяленняў. Проста да аселых язвягай ці літвы, якія месціліся і выжывалі купкамі, прыйшло колькі славянаў. Гэтыя людзі сталі на беразе Цітаўкі і называлі сябе Навасёлкамі, а тых, хто жыў на іншым беразе назвалі Дайнавою, бо тыя называлі сябе так. Абарыгены называлі ўсё па-свойму. Тыя, хто прыйшлі, былі граматнейшымі, упэўненымі ды паспяховымі, таму далей пайшла іх версія. Прыкладна так было з перавагай славянскай мовы ў ВКЛ увогуле, потым польскай мовы, потым расейскай. Тутэйшая народная мова, хоць і больш інертная, чым мова лідараў, але ж праз два-тры пакаленні ідзе следам. А людзі амаль тыя ж. Гэта ДНК пацвердзіла. Падрабязна пра тапонімы – у кніжцы «Тапанімічны космас» на сایце gmm.by

Бой без правіл. Два берагі Цітаўкі

Іерэй Фама Русецкі (1829), пан Баніфаци Крупскі (1822). Абое – тутэйшыя. Русецкі ў Навасёлках з 1859 г. пасля Мінскай духоўнай семінарыі, Крупскі – выпускнік Пецярбурскага універсітэта ў 1861 г. набыў маёнтак Навасёлкі ў Ратыньскага. Русецкі – арганізатар, будаўнік храма. Крупскі – дзеяч Таварыства Ральнічага Літоўскага. Праваслаўны святар – рускаю моваю, шляхціц каталік – польскаю

моваю. Царква, школка. Левы бераг, правы. Бой адбыўся 21 красавіка 1863 г. Атрад паўстанцаў Ляскоўскага стаяў у маёнтку Крупскага. Паўстанцы былі «за нашу і вашу волю». Русецкі – за расійскую ўладу, настройваў сялян супраць паўстанцаў. Сяляне хацелі захапіць інсургентаў. Паўстанцы хацелі знайсці Русецкага. Паўстанцы стрэлілі сялян, расійскія салдаты стрэлілі паўстанцаў. Пасля бою. Крупскі сасланы ў Сібір, жонка Стэфанія паехала за ім, 4-месячны Зыгмунт застаўся тут з роднымі, Русецкі ўзнагароджаны. Крупскі - 8 гадоў у Сібіры, Русецкі з Макавым будзе царкву. Крупскі вярнуўся і дажыў век да 80 гадоў, Русецкі пахаваны ў царкве на Мар’інай горцы. Месцы абодвух пахаванняў зніклі. Русецкі ўшанаваны праваслаўнай царквою, Крупскі – герой Стычнёвага паўстання польскага.

За каго ты?

Толькі чароўны чорны

Нельга не ўзгадаць геніяльнага мастака-графіка Аркадзя Астаповіча. Астаповіч – як той Бака, прыйшоў на пухавіцкую зямлю маладым жарсным чалавекам. Быў настаўнікам «усяго» у Навасёлкаўскай сямігодцы. Як звычайна (як і Бака) праславіўся «дарэмнымі справамі». Яго дар – ствараць мінімальнымі мастацкімі сродкамі (акварэль і туш) фантасмагарычныя графічныя выявы.

Беларускі Барбізон

Сапраўдны Барбізон – гэта вёска ў 50 км ад Парыжу, дзе ў сярэдзіне 19 ст. жылі і стваралі вядомыя мастакі гэтак званай “барбізонскай школы”. Барбізон прыцягваў спакоем і маліёнічымі краявідамі лесу Фантэнблю і наваколля.

Мастацтвазнаўцы назвалі Навасёлкі “маленькім Барбізонам”, бо Навасёлкі стаяць пад Мінском, несумненна з маліёнічымі краявідамі і далі прытулак мастакам Аркадзю Астаповічу і Зінаідзе

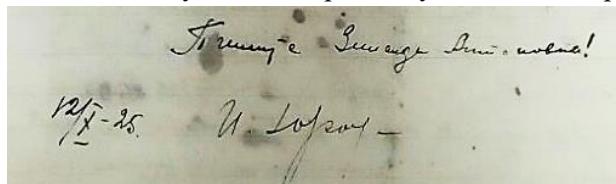
Астаповіч-Бачаровай. Далей толькі разыходжанні і парадоксы. Нашы мастакі шукалі месца, каб проста выжыць у ліхія паслярэвалюцыйныя часы. Хутчэй за ўсё, «толькі чароўны чорны» абумоўлены проста адсутнасцю іншых фарбаў і адпаведнай паперы. Ад каго з мастакоў барбізонскай школы патрабавалі «актыўнай пазіцыі па ўсладженню чалавека працы»? Ці шмат французскіх мастакоў загінула «смертью храбрых», як старшы лейтэнант Астаповіч? Ды ўвогуле, ці ўяўляеце сітуацыю, калі французскія мастацтвазнаўцы кажуць пра “le petit Novosiolki” з націкам у канцы?

Лісты закаханага агранома

У архіве Зінаіды Астаповіч-Бачаровай ёсць некалькі лістоў, датаваных 1925 годам, ад спачатку невядомага нам выпускніка сельскагаспадарчага вучылішча, дзе мы ўжо сёння пабывалі.

Гэтыя лісты супрацоўнікі архіва, ды і ўсе, хто да лістоў дакранаўся, не змаўляючыся называлі "лісты закаханага агранома". Аграном - малады чалавек, які навучаўся ў тэхнікуме, быў знаёмы з сям'ёй Астаповічаў, а пасля паехаў працеваць у іншае месца. Лісты ўжо стогадовай паперы з чарніламі ("макну пёрка ў атрамэнты"), насычаныя як быццам тайнапісам, які з часам, нібы ад нагрэву, паміж банальных згадак і словазлучэнняў аб працы, побыце праяўляе каханне ў самым чыстым і хвалюючым сэнсе. То проста драма паміж натуральным штодзённым (трэба працеваць, кудысьці хадзіць, нешта рабіць) і нязвыклым невытлумачальным бесперапынным жаданнем бачыць каханага, гаварыць з ім, дакранацца да яго. Пасля ўважлівага разгляду, што азначае росчырк, з уражаннем празналі, што гэта Іван Юркевіч.

Іван Данілавіч Юркевіч (1902-1991), в.Сяргеевічы Пухавіцкага раёна, скончыў Мар'інагорскі тэхнікум (1924), потым стаў знакамітым навукоўцам-лесаводам-батанікам, акадэмікам АН БССР, кавалерам шматлікіх узнагарод і прэмій.

Цяпер мы ведаем, што нічога з тых пачуццяў не выйшла. нашы героі працягнулі свае наканаваныя планетарныя арбіты, жылі кожны сваім жыццём, жылі доўга, кожны за 90 гадоў, шмат чаго ў іх атрымалася, нешта не выйшла. Нават мы ня ведаем, ці чулі яны адно або адном пасля.

Але тады ў 1925 годзе ў Навасёлках усё сышлося! Крах старога свету, камусыці ўтульнага гімназічнага, камусыці беспра светна ратайскага. Нараджэнне новага свету, які хутка ў пошуках справядлівасці ўсё заліў крывёю і хлуснёй, але дазволіў сялянскому сыну стаць акадэмікам. Станаўленне ў Беларусі новага класа, калі з вёскі - ў настаўнікі, у аграномы, мастакі, а калі голадна - у вёску. І праз гэтыя грамадскія перыпетыі вечная смага развіцця, што цягне простага маладога хлопца ў акадэмікі, вечная смага самавыяўлення мастака, якая цягне, ну хоць бы ў Пецярбург, ці як ён у вас цяпер называецца. І паміж

усялякімі спляценнямі тонкая наймацнейшая нацягнутая струна любові, афарбованая ў ружовы колер, які сярод іншага спектру абавязкова ёсць і ва ўсходзе, і ў заходзе сонца.

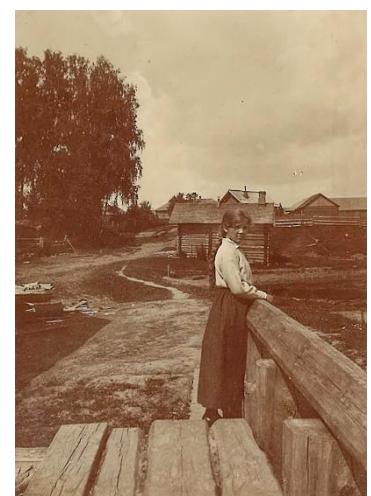
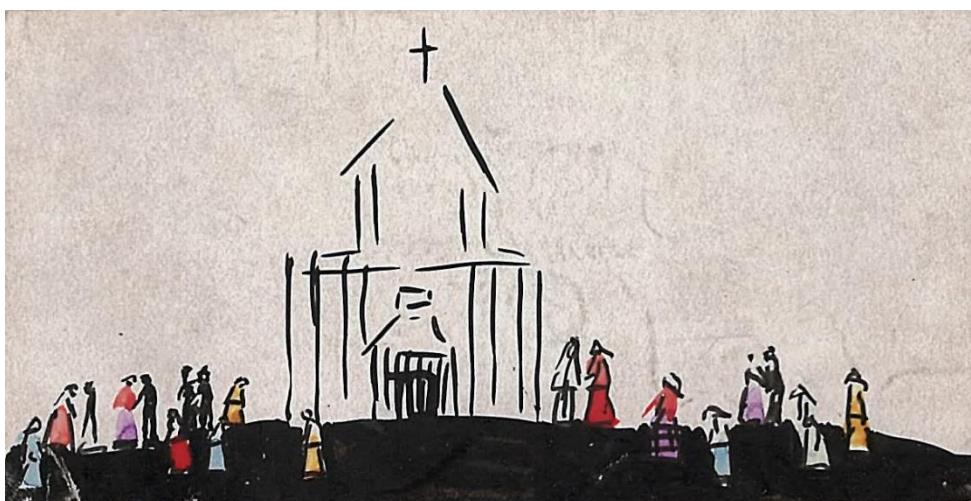
Тады ў 20-я гады мінулага стагоддзя настаўнікі Навасёлкаўскай сямігодкі ставілі п'есу. Дафніс і Хлоя, Трыстан і Ізольда, Рамэа і Джульєта... Тая п'еса ў іх атрымалася і доўжыцца да гэтага часу. Па-моіму, ўжо з нашым узелам. Так што не спяшайцесь спісваць сённяшнія Навасёлкі ў нішто, гэта Вялікае Нішто, напоўненое самымі высокімі ўзорамі. Прайдзіце па беразе Цітаўкі, станьце на ўзвышшы ля безнадзейна новай цэркаві. Гэта месца згадана ў лістах як "А памятаеш...!". І ўсё паўстае зразумелым! Вось вам бераг левы і бераг правы, вось вам адкуль і куды, вось вам дзе ніз і верх, вось вам старое, вось вам новае, вось вам вечнае.

Цітаўская Венецыя

Ну калі не Барбізон, дык крышку Венецыі. А што? Рэдкая для нас сітуацыя, калі хаты стаяць на самым беразе рэчкі. Утульна! Прыгожа!

Пасля Навасёлак на шляху да цэнтра Беларусі больш няма населеных пунктаў, асфальт заканчваецца, вакол толькі палі, прастора, цішыня. Толькі нашы спадзяванні расстуць – ну што там у цэнтры такога? Так што можна расслабіцца і адпачыць. Ёсць два спосабы: цывілізаваны, у прыгожай сядзібе «Купалле» і натуральны – у светлым лесе Ігнатоўкі. Толькі ж не забудзьце, што наша мэта – цэнтр Беларусі!

ЦЭНТР БЕЛАРУСІ

Цэнтр Беларусі – па ўсялякаму, мяжа, кропка раўнадзеяння, у якую ціскамі цывілізацыі наглуха запрасавана нешматлікае небагатае племя нашых продкаў. Тут з усіх бакоў ва ўсе часы ўзаемна згасалі і абнуляліся імпульсы кантынентальнага распаўсюджвання народаў. Таму ёсць пэўныя рэзоны:

1. Водападзел паміж Чорным і Балтыйскім морамі, сцёкамі рак: Бярэзіна, Пціч, Прывяць, Неман
2. Месца ўзаемнага пранікнення балцкіх і славянскіх моў.
3. Мяжа паміж Мінскім узвышшам і Бярэзінскай раўнінай, Літвою і Цітвою.
4. Месца, што мяжуе каталіцкіх і праваслаўных хрысціян.

Падрабязна аб гэтым у кнізе «Тапанімічны космас».

Цэнтр Беларусі – пуп зямлі. Як далучыцца да сакралу?

Спыніцесь каля інфармацыйнага пункта, падыйдзіце да яго, пакладзіце да яго які камень
Агледзьцесь на вокал, убачце геадэзічны знак цэнтра Беларусі, вёскі Бор, Антанова, чыгуңку
Асэнсуйце, што вы стаіце на месцы старажэтнага селішча, якое знікла больш за 200 год таму
Разгледзьце ды прачытайце ўсе бакі інфапункта,:

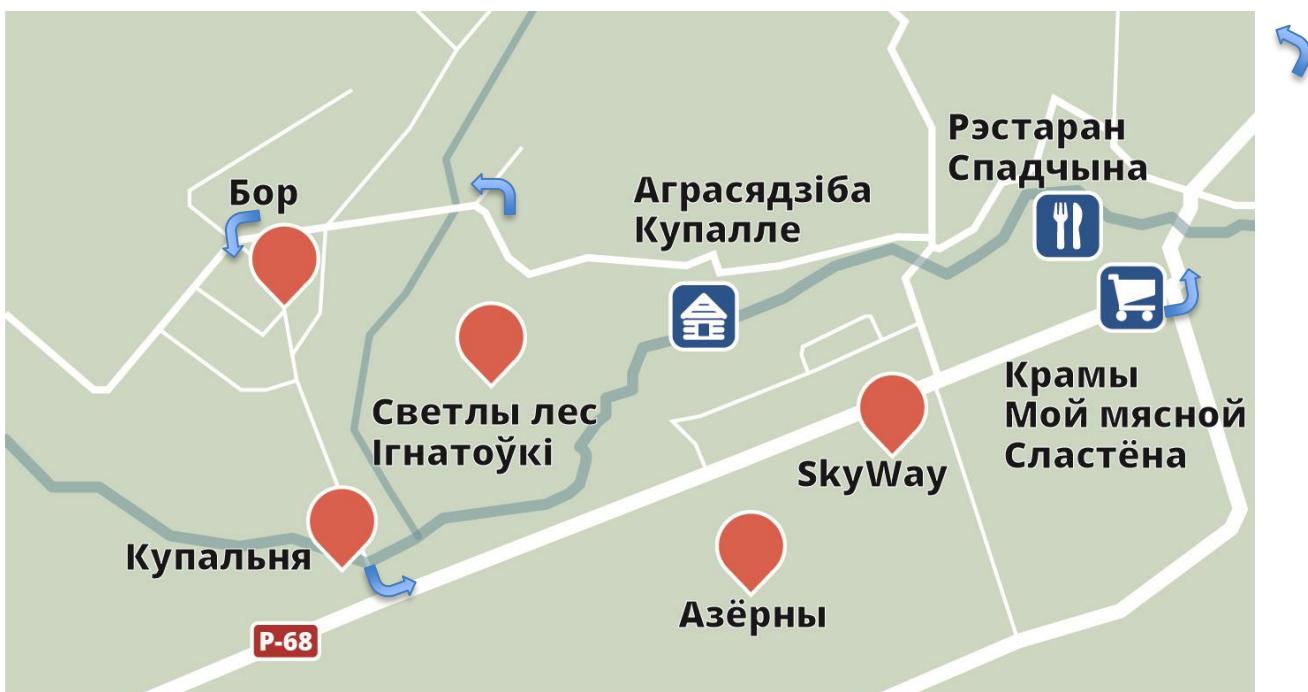
1. Турыстычная мала Пухавіцкага раёна, дзе былі, куды яшчэ з'ездзіць
2. Меры адлегласці славутых месцаў
3. Апісанне сакралу цэнтра, вызначце сакральныя восі па напрамках бакоў інфапункта

Сіціцесь, накіруйце позірк ў напрамак выбранай восі

Выдыхніце, супакойцесь і паспрабуйце адчуць незвычайнью моц цэнтра Беларусі.

Падумайце пра сябе, прастору, вечнасць. флюіды развіцця, баланса ці пустэчы, адчуйце
цяплыню, напаўненне свайго цела пазітыўнай энергіей, калі гаворыцца – гаворыце, пяеца –
спявайце, маліцесь, кажыце мантру, усё што просіць душа. Не хіхікайце, не гагачыце адзін
другому, не марнуйце пустымі размовамі. Гэтыя колькі хвілін толькі вашы, карыстайце іх

ШТО ЯШЧЭ?

Турыстычна справа зроблена, можна адпачыць, што-небудзь засмажыць.

Непадалёк аграсядзіба Купалле, ці Светлы лес Ігнатоўкі.

Адтуль можна зваротным шляхам праз Навасёлкі да Мар’інай Горкі.

Каб меней па грунтоўцы, можна на гарадок Бор, раней Баравая слабада, там асфальт, калі трэба – крама.

Тут у суботу лепшая ў акрузе лазня, чырвоныя камяні, парылка на пяць прыступак, калі хто парыцца, той разумее, а калі разумее, то паспрабуе.

Тут народны сямейны гурт “Жывіца”, паслухайце

Адсюль родам Юры Важнік, тут яго сядзіба, з яе відаць центр Беларусі, можа ён зараз праз падзорную трубу за вамі сочыць.

Далей, ля Лісічак, купальня ў рэчцы Цітаўцы. Дно пясчанае, вода чыстая, цёмная, проста настой з розных зёлак.

Можна завітаць у яблыневы сад у Азёрным, палігон струннага транспорту і экалагічнага турызму SkyWay.

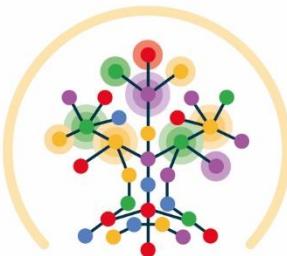
Таксама па дарозе рэстаран Спадчына і добрыя крамы са смешнымі назвамі “Мой мясной Сластёна”.

Каб дабрацца да Мінска трэба 5 разоў звярнуць улева.

*Мы завяршаем падарожжа і пакідаем Мар’ину Горку. Нас павітае «да пабачэння»
Марыя. Выбачайце, калі што не так і прыязджайце яшчэ.*

Яшчэ больш цікавых падарожжаў на нашым сайце gttt.by

ГЕНІЙ МАЙГО МЕСЦА

СЭНСАВЫЯ ПАДАРОЖЖЫ ПА БЕЛАРУСІ

ЮЗАФ БАКА. ГЕНІЙ МАЙГО МЕСЦА

Аўтатур 1дзень

ДА ЦЭНТРА БЕЛАРУСІ

Аўтатур 1дзень

ПА-НАД ПЦІЧЧУ (ПУХАВІЦКІ РАЁН)

Аўтатур 1дзень

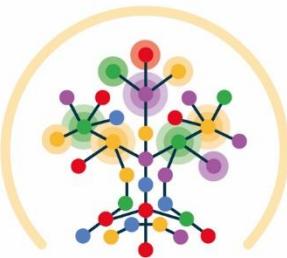
ВЕЛАМАРШРУТЫ

Пухавіцкі раён

gmm.by

нацыянальны праект сэнсавага турызму

ГЕНІЙ
МАЙГО
МЕСЦА

ГЕНІЙ МАЙГО МЕСЦА

СЭНСАВЫЯ ПАДАРОЖЖЫ ПА БЕЛАРУСІ

ПАСВЕДЧАННЕ

аб дасягненні

Гэтым
пацвярджаецца, што

падарожнік _____

паспяхова здзейсніў сэнсавае падарожжа
да Цэнтра Беларусі - душы і сэрца краіны,
ды на tym шляху ўсё бачыў, усюды пабываў,
стаў разумнейшым, больш лагодным, чуллівым.
Нябачныя сілавыя промні Цэнтра Беларусі дадалі
 моцу і імпэту раўнавагі і спакою чысціні і волі

Усё будзе добра! Аб tym сведкамі праўдзяць
поле пад сонцам, неба і вольны вецер.

Падарожжа адбылося

“ ____ 20 __ г.

gmm.by

нацыянальны проект сэнсавага турызму

ГЕНІЙ
МАЙГО
МЕСЦА